

לעילוי נשמת אאמו"ר הרה"ח רבי יהושע ע"ה ב"ר יונה ז"ל
נפטר כ"ז טבת שנת תשמ"א לפ"ק

"והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי"

ד' לשונות של גאולה כנגד ד' חלקי הדעת שנפגמו בחטא עץ הדעת ויצאו מגלות הדעת

לטובה ואחת יועצתו לרעה, ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב (קהלת יב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. תנו רבנן כליות יועצות, לב מבין, לשון מחתך, פה גומר". ופירש רש"י:

"כליות יועצות, את הלב עשה כן. והלב מבין, מה יש לו לעשות, אם ישמע לעצת הכליות אם לאו, ומנין שהכליות יועצות שנאמר (תהלים טז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, ומנין שהלב מבין שנאמר (ישעיה ו) ולבבו יבין. לשון מחתך, הדיבור להוציא מפיו. והפה, הם השפתיים גומר ומוציאו".

נמצינו למדים מזה יסוד גדול בסדר התפשטות הדעת בתוך האדם בארבעה מקומות, כי מתחילה היא מתפשטת מן המוח בשתי הכליות המייעצות ללב, כליה ימנית יועצתו לטובה וכליה שמאלית יועצתו לרעה. מן הכליות מתפשטת הדעת בתוך הלב, שמחליט אם לשמוע בעצתה הטובה של הכליה הימנית או בעצתה הרעה של הכליה השמאלית. וזהו שכתוב (ירמיה יז): "אני ה' חוקר לב בוחן כליות". ופירש הרד"ק: "זכר כליות, כי הכליות יועצות והלב גומר". [ראה ב"דברי חיים" להגה"ק מצאנו זי"ע (מועדים זאת חנוכה פרשת מקץ בנדפס מחדש דף פט): שמבאר ענין שתי כליות יועצות, שהכוונה בזה על הכח הרוחני של הכליות].

והנה אחרי שהחליט הלב לקבל את העצה של אחת משתי הכליות, כי אז מתפשטת הדעת מן הלב אל המקום הרביעי שהוא בתוך הפה, המבטא בחיתוך הדיבור מה שהחליט הלב בדעתו. וזהו שכתב ב"חובת הלבבות" (שער הבחינה פרק ה): "הלשון קולמוס הלב". כי האדם מוציא בדיבורו את המחשבות הצפונות בתעלומות לבו. הנה כי כן הרווחנו להבין מאמר המדרש הנ"ל: "הדעת מתחלקת בארבע חלקים, שנים בשתי הכליות, וחלק אחד בפה, וחלק אחד בלב", כי דבר זה מתאים להפליא עם מה ששינונו בגמרא (הנ"ל): "כליות יועצות, לב מבין, לשון מחתך, פה גומר".

האלה לאמר", שאז נתרפא משה וחזר אליו הדיבור, ובכך נתקיימה הבטחתו של הקב"ה (שם ד-יב): "ואנכי אהיה עם פיך והורתיך אשר תדבר". וצריך ביאור להבין ענין גלות הדיבור במצרים.

ד' חלקי הדעת מסתלקים על ידי שתיית ד' כוסות יין

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שמצינו מאמר נפלא במדרש (במדב"ר י-ה) על מה שהזהיר הכתוב לנזיר (במדב"ר ג-ג): "מיין ושכר יזיר", כי שתיית יין היא כל כך מגונה, שמסלקת מן האדם את כל ארבעה חלקי הדעת, והנה דבריהם הקדושים:

"הדעת נותנת ריח וטעם בדבריו של אדם, נכנס היין יצא הדעת, כל מקום שיש יין אין דעת, נכנס יין יצא סוד, יין חשבונו שבעים וסוד חשבונו שבעים. הדעת מתחלקת בארבע חלקים, שנים בשתי הכליות, וחלק אחד בפה, וחלק אחד בלב. ומנין ששני חלקים של חכמה בשתי כליות, שנאמר (איוב לח-לו) מי שת בטוחות חכמה, אלו הכליות שהן טוחות [סתומות] בגוף, וחלק אחד בלב שנאמר (תהלים נא-ח) ובסתום חכמה תודיעני, וחלק אחד בפה, (שם מט-ד) פי ידבר חכמות.

ניתנה הדעת הזו בארבעה כלים האלו, וכנגדן נתנו חכמים שיעור לשכרות בארבעה רביעית יין חי שהן ארבעה כוסות, שתה אדם כוס אחד שהוא רביעית, יצא האדם מרביעית דעתו, שתה שני כוסות, יצאו שני חלקים מדעתו, שתה שלשה כוסות, יצאו שלשה חלקים מדעתו ולבו מטורף, מיד הוא מתחיל לדבר שלא כהוגן, שתה כוס רביעית, יצא כל דעתו, נשתעממו כל הכליות, ונטרף לבו, והלשון נפסק, מבקש לדבר ואינו יכול אלא לשונו עגום, לכך אמרו כהן ששתה רביעית יין פסול לעבודה, ישראל ששתה רביעית יין פסול מלדון, ללמדך שאין טוב יוצא מן היין, הדא הוא דכתיב מיין ושכר יזיר".

חשבתי דרכי לבאר דברי המדרש ביתר הרחבה, על פי מה ששינונו בגמרא (ברכות סא): "תנו רבנן שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצות

בפרשתנו פרשת וארא (שמות ו-ו): "לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים".

חכמינו ז"ל האירו את עינינו, כי במאמר זה הזכיר הקב"ה ארבע לשונות של גאולה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, וכנגדן תיקנו לשונות בליל פסח ארבע כוסות יין, ומקור הדבר בתלמוד ירושלמי (פסחים סח):

"מניין לארבעה כוסות, רבי יוחנן בשם רבי בנייה, כנגד ארבע גאולות, לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו', ולקחת אתכם לי לעם וגו', והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". וכן מבואר במדרש (ב"ר פח-ה): "מכאן קבעו חכמים ד' כוסות של לילי פסח... כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי".

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב להעלות על שלחן מלכים רעיון חדש, במה שכבר נתעסקו בו רבותינו הקדושים מאורי עולם מן הראשונים עד האחרונים, לבאר כל אחד על פי דרכו מהו ענין ד' לשונות של גאולה שהיו במצרים, זאת ועוד מה ראו חכמינו ז"ל לתקן לשונות דוקא ד' כוסות יין כנגד ד' לשונות של גאולה.

עוד ראוי להתבונן במה שכתוב בפרשתנו (שמות ו-יב): "וידבר משה לפני ה' לאמר, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים". ומבאר בזה הקדוש (פרשת בא כה): הענין בזה:

"כל זמנא דדבור הוה בגלותא, משה אזיל קלא בלא דבור", כל זמן שהדיבור היה בגלות היה משה מוציא מפיו קול בלא דברים ברורים, "והכי אזיל עד דקריבו לטורא דסיני ואתיהיבת אורייתא", כך הלך עד שנתקרב ישראל להר סיני וניתנה להם תורה, שאז יצא הדיבור מהגלות כמו שכתוב בעשרת הדברות (שמות כ-א): "וידבר אלקים את כל הדברים

מדרש: הדעת מתפשטת בד' מקומות, בשתי הכליות, בלב ובפה, הכליות יועצות, הלב מבין, הפה גומר

כאשר אדם שותה ד' כוסות יין חי הרי הוא מאבד את כל ד' חלקי הדעת: "מבקש לדבר ואינו יכול"

בחטא עץ הדעת שהיה גפן סחטה לו חוה ענבים, ועל ידי ששתה יין גרם פגם בכל ד' חלקי הדעת

הנשמות שהיו כלולות באדם הראשון כשחטא בעץ הדעת, נתגלגלו למצרים שהיתה שם גלות הדעת

ועל כך אמרו במדרש כי בכל כוס יין שאדם שותה הרי הוא מקלקל את אחד מארבעת המקומות שהדעת התפשטה בהם, כי בשתיית שני כוסות יין הרי הוא מקלקל את התפשטות הדעת בשתי הכליות, בשתיית כוס שלישי של יין הוא מקלקל את התפשטות הדעת שבתוך הלב, ובשתיית כוס רביעי הוא מקלקל גם את התפשטות הדעת שבתוך הפה, ועל כך אמרו: "שתה כוס רביעית, יצא כל דעתו, נשתעממו כל הכליות, ונטרף לבו, והלשון נפסק, מבקש לדבר ואינו יכול אלא לשונו עגום."

אברהם אבינו שתי כליותיו לימדו אותו תורה וחכמה

אמנם ראוי להתבונן במה ששינינו בגמרא (ברכות הנ"ל): "שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה, ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו", איך זה מתאים עם מה שדרשו במדרש (ב"ר סא-א) על אברהם אבינו מקרא שכתוב (תהלים א-ב):

"ובתורתו יהגה יומם ולילה. אמר רבי שמעון, אב לא למדו, ורב לא היה לו, ומהיכן למד את התורה, אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים, והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה, הדא הוא דכתיב (תהלים טז-ז) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי".

הרי לנו דברים ברורים כי שתי כליותיו של אברהם אבינו לימדו אותו תורה וחכמה, ואיך זה מתאים עם מה שמבואר בגמרא, כי רק הכליה הימנית יועצת את הלב לטובה, ואילו הכליה השמאלית יועצת אותו לרעה.

ונראה ליישב ענין זה בדרך מרווח, על פי מה שכתב המהרש"א בחידושי אגדות (ברכות שם), כי היצר הטוב והיצר הרע נתונים בשתי הכליות שבשני צדדי הלב, היצר טוב בכליה הימנית המייעצת את הלב לטובה, והיצר הרע בכליה השמאלית המייעצת את הלב לרעה.

יומתק להבין בזה מה שדרשו במדרש (במדב"ר כב-ח) מקרא שכתוב (קהלת א-ב): "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו, לב חכם לימינו, זה יצר טוב שהוא נתון בימינו, ולב כסיל לשמאלו, זה יצר הרע שנתון בשמאלו". ולפי המהרש"א הביאור בזה: "לב חכם לימינו", הלב שלו שומע לעצתה של הכליה הימנית, "ולב כסיל לשמאלו", הלב שלו שומע לעצתה של הכליה השמאלית.

אלא שהמהרש"א מוסיף לפרש בזה מה שדרשו במשנה מקרא שכתוב (דברים ו-א): "ואהבת

את ה' אלקיך בכל לבבך וגו', בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע". הכוונה בזה שצריך כל כך להתקדש בעבודת ה', עד שגם הכליה השמאלית שהיצר הרע מתלבש שם בצד השמאל של הלב לייעץ את הלב לרעה, יתהפך ליצר טוב כמו הכליה הימנית לייעץ את האדם לטובה.

והנה מצינו מאמר מפורש בתלמוד ירושלמי (סוטה כה.): "אברהם עשה יצר רע טוב, ומה טעמא, (נחמיה ט-ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך". ופירש ב"קרבן העדה" הכוונה בזה: "אברהם עשה יצר רע טוב, שאף המעשים הצריכים תאוה גופניות כמו האכילה והשתיה ודומיהן, לא עשה להנאתו כי אם לאהבת המקום, שנאמר ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שלא היה לו אלא לב אחד, ואפילו לבבו הרע היה נאמן לפני ה'".

הרי מבואר כי אברהם אבינו הפך בקדושתו את היצר הרע ליצר טוב, הנה כי כן יומתק להבין בזה מה שאמר רשב"י במדרש: "זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים, והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה", כי בגודל קדושתו הפך גם את הכליה השמאלית לטובה, עד ששתי הכליות ייעצו טוב ללבו ולימדו אותו תורה וחכמה.

ד' כוסות בליל פסח כנגד ד' חלקי הדעת

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שהזכיר הקב"ה ביציאת מצרים ד' לשונות של גאולה, ועל שם כך תיקנו חכמינו ז"ל לשתות ד' כוסות יין בליל פסח, על פי מה שביאר ה"שפת אמת" (פרשת נשא שנת תרנ"א ד"ה בפרשת נזיר), כי ד' לשונות של גאולה הן כנגד ד' גאולות של ד' חלקי הדעת שיצאו מן הגלות, ומטעם זה תיקנו לשתות ד' כוסות יין כנגד ד' לשונות של גאולה, כדי לרמוז על ד' חלקי הדעת שיצאו מעבדות לחירות, והנה הדברים בלשון קדשו:

"במדרש הדעת מתחלק לד' מקומות בפה ולב וכליות, לכן בד' כוסות יוצא הדעת כו'. כי הנה הדעת

הוא שצריך בירור שנאמר בו (בראשית ב-ט) הדעת טוב ורע, והוא רמז היין כדאיאתא (פסחים קט): יש כוס יין לטובה וכוס יין לרעה... לכן תיקנו בפסח ד' כוסות כמו שמבואר במדרש משום ד' לשונות הנ"ל, היינו שהדעת יצא לחירות בליל שימורים".

אמנם כל משכיל יבין שדבריו הקדושים צריכים ביאור רחב, כי איך אפשר לומר שחכמינו ז"ל תיקנו לשתות ד' כוסות יין כנגד ד' לשונות של גאולה, כדי לרמוז בכך על הגאולה של ד' חלקי הדעת שיצאו מגלות מצרים, הלא דבר זה הוא סתירה עצומה למה שמבואר במדרש הנ"ל, כי השותה ד' כוסות יין מאבד את כל ד' חלקי הדעת.

כוס של ברכה הוא יין ממוזג עם מים

ונראה לברר מקחו של צדיק דברי ה"שפת אמת", כי אם נדייק בלשון המדרש נראה שדיברו שם על השותה ד' כוסות יין חי שאינו ממוזג במים: "ניתנה הדעת הזו בארבעה כלים האלו, וכנגדן נתנו חכמים שיעור לשכרות בארבעה רביעית יין חי שהן ארבעה כוסות". הרי מבואר כי שיעור שכרות הגורם לאבד את כל ד' חלקי הדעת, הוא דוקא כששותה ארבע רביעיות יין חי שאינו מוזג במים.

והנה שינינו בגמרא (פסחים קח): "ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה". ופירש הרשב"ם שהכוונה בזה כמבואר בגמרא (שבת עו): "כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית, כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית". פירוש, שיהיה בו רביעית יין חי ממוזג עם שלש רביעית מים, והביאו על כך (שם עז). מה שאמר רבא: "כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא". פירוש, כל יין שאינו מספיק חזק שאפשר למזגו עם שלוש פעמים מדות מים כשיעור היין אינו יין.

הנה כי כן מטעם זה תיקנו לשתות ד' כוסות יין ממוזגות בליל פסח, כי מאחר שאין שותים יין חי אין שום חשש לאבד את ד' חלקי הדעת. וזהו בעצם ההבדל בין כוס יין שאינו ממוזג, שאינו

כמו שנענשו בדור המבול על השחתת דרכם שנימוחו בימי המבול, גם עתה גזר עליהם פרעה (שמות א-כב): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

וכנגד מה שחטאו בדור הפלגה (בראשית יא-ג): "ויאמרו איש אל רעהו הבה נלבנה לבנים ונשרפה לשרפה, ותהי להם הלבנה לאבן והחמר היה להם לחומר", כדי לעלות ולכפור בעיקר ולהילחם בו, נענשו במצרים (שמות א-ד): "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים", וכנגד מה שבנו את העיר ואת המגדל בדור הפלגה, נענשו במצרים (שם יא): "ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס". לפי זה מבאר האריז"ל, כי מאחר שכל הנשמות שהיו במצרים חטאו בעץ הדעת טוב ורע, לכן דבקה בהם פגם הדעת אשר מזה נבעה גלות הדעת במצרים.

אדם הראשון פגם בדעת על ידי שתיית יין

כעבדא קמיה מאריה נראה לקרב הדבר אל השכל, איך חטא עץ הדעת גרם לפגם בדעת שעל ידי זה נתגלגלו למצרים בגלות הדעת, על פי מה ששינוי בגמרא (ברכות מ): "תניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין, שנאמר (בראשית ט-כא) וישת מן היין וישכר". משמע מזה כי אדם הראשון חטא בשתיית היין מן העץ הדעת. ענין זה מתאים להפליא עם מה שדרשו במדרש (ב"ר יט-ה) על הפסוק (בראשית ג-ג): "ותקח מפריו ותאכל, אמר רבי איבו, סחטה ענבים ונתנה לו".

והנה ממה שהגדירו חכמינו ז"ל את חטא אכילת עץ הדעת, בגדר יין: "שמביא יללה על האדם", נשכיל להבין שהיין לא היה ממוזג אלא יין המשכר. מעתה יש לומר בדחילו ורחימו, כי חוה סחטה לו ענבים כשיעור ד' כוסות יין חי, אשר כפי המבואר במדרש הנ"ל השותה ד' כוסות יין חי מאבד את ד' חלקי הדעת, ועל ידי זה פגם אדם הראשון ואתו עמו כל הנשמות שהיו כלולות בו בעת החטא בד' חלקי הדעת.

וזהו שפירש רש"י (בראשית ב-כה): "ואע"פ שנתנה בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו". כי על ידי שחטא אדם ושתה את היין שסחטה לו חוה, פגם בד' חלקי הדעת ונכנס בו יצר הרע, כמו ששינוי בגמרא (סוטה ג): "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". כי על ידי שמסתלקת הדעת נכנסת בו רוח שטות מצד היצר הרע.

הנה כי כן הרווחנו להבין הטעם, שכל הנשמות שהיו כלולות באדם הראשון כשחטא בעץ הדעת, אשר בכך פגמו בד' חלקי הדעת, נתגלגלו למצרים

במצרים היתה גלות הדיבור, כי מפאת גלות הדעת נסתלקו ד' חלקי הדעת, שגרמו לאיבוד הדיבור

שפת אמת: חז"ל תיקנו לשתות ד' כוסות יין כנגד ד' לשונות של גאולה, לרמז על גאולת ד' חלקי הדעת

כוס יין ממוזג עם ג' חלקי מים הם רמז נפלא על התורה, שחלק הסוד שבה ממוזג עם פשט רמז דרש

על ידי קבלת התורה שיש בה ד' חלקים פרד"ס - פשט, רמז, דרש, סוד, תיקנו ישראל ד' חלקי הדעת

להם פרעה מיד (שמות ה-ב): "לא ידעתי את ה'". רמז בכך שהוא בבחינת קליפת הדעת המתנגדת לדעת מצד הקדושה, שהיא בבחינת (דברי הימים א ח-ט): "דע את אלקי אביך ועבדהו".

מזה נשכיל להבין כי גאולת ישראל מגלות מצרים כוללת גאולת הדעת. וזהו שכתוב (שמות ו-י): "וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים". וכן כתוב (שם ז-ב): "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'". והיינו כי על ידי יציאת ישראל ממצרים בנסים ונפלאות יצאה הדעת מהגלות, עד שאפילו המצרים ידעו את ה', כמו שכתוב (שם ז-ה): "וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים". וכן כתוב (שם יז): "כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה'".

אמנם עדיין צריך ביאור להבין, מדוע באמת נכנסו ישראל בגלות הדעת במצרים. אך ענין זה מבואר היטב בדברי רבינו האריז"ל (שער הפסוקים פרשת שמות, ושער הכוונות דרוש א לפסח), כי כל נשמות ישראל שסבלו בגלות מצרים, היו כלולות תחילה באדם הראשון כשחטא בעץ הדעת, והיו צריכים תיקון על ידי גלגולים רבים לצרפם וללבנם עד תום חלאתם מהם.

והנה נתגלגלו תחילה בדור המבול, אך היות שהרע עדיין היה דבק בהם זה גרם להם שהשחיתו וקלקלו את דרכם. אחר כך נתגלגלו פעם ב' בדור הפלגה, אך גם שם הרעו את מעשיהם ולא תיקנו את הפגם, וזהו שנאמר (בראשית יא-ה): "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני אדם", לרמוז שהם בני אדם הראשון ממש שהיו כלולים בו. אחר כך נתגלגלו פעם שלישית באנשי סדום, אולם גם שם לא תיקנו מעשיהם אלא קלקלו כמו שנאמר (שם יג-י): "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד".

והנה אחרי שנתגלגלו בג' דורות מבול, הפלגה וסדום, חזרו להתגלגל פעם רביעית במצרים בבני ישראל, ועל ידי שסבלו את השעבוד הקשה במצרים נזדככו עד שזכו לקבל את התורה. לכן

בכלל כוס של ברכה מאחר שגורם לסילוק הדעת, ובין כוס ממוזג יפה בג' חלקי מים, שהוא בכלל כוס של ברכה כי אינו גורם לסילוק הדעת.

ויש להביא סימוכין לכך ממה ששינוי בגמרא (ברכות נ): "בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים". וביאר המהר"ל ב"נתיבות עולם" (נתיב העבודה פרק יח): "כי דבר זה מופלג בחכמה מה שצריך שיתן לשם מים, כי היין כאשר הוא בלבד אין זה מצוה מן המובחר, שהרי היין הביא יללה לעולם, וכמה דברים שאמרו על היין שהוא היפך הברכה... ולפיכך אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים ואז הוא ראוי לברכה".

אך גם אחרי ההבדל הברור בין ד' כוסות יין חי לד' כוסות יין ממוזג, עדיין לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה להבין את דברי ה"שפת אמת", שתיקנו לשתות ד' כוסות יין כנגד ד' לשונות של גאולה, שהן רמז על הגאולה של ד' חלקי הדעת, כי הן אמת שד' כוסות יין ממוזגות עם מים אינן משכרות, אולם איך יש בהן רמז על ד' חלקי הדעת שיצאו מגלות מצרים לגאולה.

גלות מצרים היא גלות הדעת מחמת חטא עץ הדעת

רחש לבי דבר טוב לבאר כל זה, בהקדם לבאר לשם מה תיקנו לשתות ד' כוסות יין, כנגד ד' חלקי הדעת שיצאו מגלות מצרים, על פי מה שמבואר בספרים הקדושים כי גלות מצרים היתה בבחינת גלות הדעת, כמו שכתב ב"תולדות יעקב יוסף" (סוף פרשת וישלח) בשם מורו ורבו הבעל שם טוב הקדוש ז"ע: "שמעתי ממורי כי ענין גלות מצרים היה, שחסר להם הדעת שידעו להכריע שיש בורא אחד המחודש בטובו תמיד מעשה בראשית, עד שבא משה ועל ידי הניסים שעשה, נתפרסם בעולם שיש בורא אחד המחודש תמיד".

במקום אחר מבאר ה"תולדות" (פרשת פקודי ד"ה והנה זה), כי מטעם זה כשבאו משה ואהרן בשליחותו של הקב"ה לפרעה מלך מצרים, השיב

מיא לאו חמרא הוא". כלומר יין שהוא רמז לתורת הסוד, אם לא הקדימו למזוג בג' מדות של מים שהם רמז על פשט רמז ודרש, אין זה יין הראוי לשתותו, כי אין לעסוק בתורת הסוד טרם שמילא כריסו בתורת הנגלה, ואמנם יין הממוזג בג' חלקי מים ראוי לשתיה והוא כוס של ברכה, כי הוא כנגד ד' חלקי פרד"ס - פ'שט ר'מז ד'רש ס'וד.

הרווחנו להבין בזה דברי המהר"ל הנ"ל: "כי היין כאשר הוא בלבד אין זה מצוה מן המובחר, שהרי היין הביא יללה לעולם... ולפיכך אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים ואז הוא ראוי לברכה". לפי האמור הביאור בזה, כי כאשר היין ממוזג עם ג' חלקי מים, הרי הוא רמז על התורה הכלולה מד' חלקים, שמאירים ומתקנים את ד' חלקי הדעת.

כיון שבאנו לידי כך ירווח לנו להבין בזה, מה שתיקנו חכמינו ז"ל לשתות ד' כוסות יין, אשר הן מצד מספר ד' הכוסות, והן מצד היין עצמו הממוזג עם ג' חלקים מים, הרי הן רמז על ד' חלקי התורה, שהם תיקון נפלא לחטא עץ הדעת, שאדם הראשון ואתו עמו כל הנשמות שתו יין המשכר שאינו ממוזג, וגרמו לאבד בכך את ד' חלקי הדעת, ואמנם על ידי שתיית ד' כוסות יין ממוזגים שהם רמז על ד' חלקי התורה, הרי יש בזה תיקון נפלא להחזיר את כל ד' חלקי הדעת להאיר אותם באור התורה.

ונראה לבאר לפי זה הטעם שתיקנו לשתות ד' כוסות יין בכל ליל פסח, על פי מה ששינינו במשנה (פסחים קט"ז): "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". ויש לומר הביאור בזה על פי מה שהביא ב"תולדות יעקב יוסף" (סוף פרשת וישלח) בשם הבעש"ט ז"ע, כי הן אמת שבגאולה מגלות מצרים יצאה הדעת מהגלות, אולם עדיין לא נשלמה גאולת הדעת בתכלית השלימות עד הגאולה העתידה.

הנה כי כן מטעם זה בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו בליל פסח, כאילו הוא עצמו יצא בליל פסח מגלות מצרים שהיא גלות הדעת כל אחד לפי בחינתו. ולפי זה מבואר היטב הטעם שצריך לשתות בכל ליל פסח ד' כוסות יין ממוזגים, כדי לעורר בכל דור ודור את היציאה מגלות הדעת, עד אשר נזכה שיתקיים בנו מקרא שכתוב (ירמיה לא-ג): "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר 'דעו' את ה', כי כולם 'ידעו' אותי למקטנם ועד גדולם נאום ה'". שתתגלה הדעת בתכלית השלימות במהרה בימינו אמן.

ומטעם זה זיכר הקב"ה את ישראל בגלות מצרים לקראת קבלת התורה, כדי שיזכו על ידי קבלת התורה שיש בה ד' חלקים, לתקן את ד' חלקי הדעת שנפגמו בחטא עץ הדעת, ולכן כאשר ישראל היו מוכנים לצאת מגלות מצרים, אמר הקב"ה ד' לשונות של גאולה: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי", כדי לרמז על ד' גאולות של ד' חלקי הדעת שיצאו מקליפת מצרים.

יומתק להבין בזה מה שסיים הקב"ה את ד' לשונות של גאולה בפסוק (שמות ו-י): "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים". ופירש הרמב"ן: "בבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה, כי שם נאמר (שם יט-ה) והייתם לי סגולה". ולפי האמור הזכיר הקב"ה בגאולה הד': "ולקחתי אתכם לי לעם", שיזכו ישראל לקבל בהר סיני את ד' חלקי התורה, אשר על ידם יתקנו מה שפגמו בד' חלקי הדעת בחטא עץ הדעת.

על פי האמור נפלא להבין מה שמבואר בזה הר הקדוש הנ"ל, כי משה רבינו היה ערל שפתים במצרים בגלל גלות הדיבור, עד מתן תורה שאז נתרפא הדיבור שלו, ולפי האמור הביאור בזה, כי מאחר ששורש גלות הדיבור היה מפאת איבוד כל ד' חלקי הדעת, לכן על ידי מתן תורה שיש בה ד' חלקים נתקנו כל ד' חלקי הדעת, וממילא יצא גם הדיבור מן הגלות ונתרפא הדיבור של משה רבינו.

ד' כוסות יין כנגד ד' חלקי התורה פרד"ס

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין כמה עמקו דברי חכמים שתיקנו לשתות ד' כוסות יין בליל פסח כנגד ד' לשונות של גאולה, כדי לתקן בכך את ד' חלקי הדעת שנפגמו בחטא עץ הדעת, על פי מה שנתבאר כי ד' כוסות היין בליל פסח צריכים להיות ממוזגים עם ג' חלקים של מים, כמאמרו של רבא הנ"ל: "כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא".

ויש לומר הרמז בזה, כי היין עצמו בלי מים הוא כנגד חלק הסוד, כמאמרם בגמרא (עירובין סה): "נכנס יין יצא סוד". ומפרש בגמרא כי יין בגימטריא סו"ד, וג' חלקי מים שמוסיפים על היין למזוג, הם כנגד ג' חלקי התורה: פשט, רמז, ודרש. והנה ידוע מה שפסק הרמ"א (י"ד סימן רמו סעיף ד): "ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות".

הנה כי כן יומתק להבין בזה מה שרמז רבא בגודל חכמתו: "כל חמרא דלא דרי על חד תלת

בגלות הדעת. זאת ועוד ירווח לנו להבין ענין גלות הדיבור שהיה במצרים, שהרי כבר למדנו מדברי המדרש: "שתה כוס רביעית, יצא כל דעתו, נשתעממו כל הכליות, ונטרף לבו, והלשון נפסק, מבקש לדבר ואינו יכול אלא לשונו עגום". הרי מבואר כי כשמאבד את ד' חלקי הדעת אינו יכול לדבר, ומאחר שבמצרים היתה גלות הדעת לכן גם הדיבור היה בגלות.

ד' חלקי התורה מתקנים את ד' חלקי הדעת

בדרך המלך נלך לבאר בזה התיקון הנפלא שהיה לישראל במצרים לד' חלקי הדעת שנפגמו בחטא עץ הדעת, על פי מה שהאריך ה"אלשיך" הקדוש (פרשת שמות) לבאר, כי תכלית גלות מצרים היתה לזכר את ישראל מזהמת הנחש הקדמוני שהכניס בכל הבריות בחטא עץ הדעת, כדי שיזדככו בקושי השעבוד מזהמת הנחש ויזכו לקבל את התורה.

והביא ראיה ברורה לכך ממקרא שכתוב (דברים ד-ב): "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה". ופירש רש"י: "כור הוא כלי שמזקקים בו את הזהב". כלומר כמו שצריך לנקות הסיגים והלכלוך הדבוקים עם הזהב באמצעות היתוך בכור הברזל, כך זיקק הקב"ה את הסיגים שנדבקו בנשמות ישראל באמצעות הסבל וקושי השעבוד במצרים, כדי להכין אותם לקראת קבלת התורה: "להיות לו לעם נחלה כיום הזה".

על פי האמור הוא מבאר מה שבישר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (בראשית טו-ג): "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", כדי שיזדככו מזהמת הנחש שהכניס בכל הנבראים, "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הכוונה בזה על הרכוש הגדול של תורה שבכתב ותורה שבעל פה, שיזכו לקבל בזכות הזיכרון בגלות מצרים, אלו תוכן דבריו הקדושים.

הנה מה טוב ומה נעים לבאר בזה, איך תיקנו ישראל במצרים את ד' חלקי הדעת שנפגמו בחטא עץ הדעת, על פי הידוע כי התורה כלולה מד' חלקים שסימנם פרד"ס - פ'שט ר'מז ד'רש ס'וד, לפי זה יש לומר כי על ידי שהאדם מייגע את דעתו להשיג את אור התורה, הרי הוא זוכה להאיר את דעתו בדעת התורה הכלולה מד' חלקים.

לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני שתחי' - נדבת משפחת מהדב הי"ו -

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com